

voljo toplejšega zraka dosti više plavajo. Pod ravnikom znaša posredek deženk včasih en pavec, pri nas pa komaj nekoliko linij. Deženke ne padajo hitro, ker jih zrak overa.

Množina dežja se ravná po času, v katerem se nareja, in po kraji, v katerem dežuje. Navadno je množina v enem letu padlega dežja tem večja, kolikor večja je srednja toplota skozi leto bilo ali kolikor več se je soparjev narejalo. Pri ravniku je tedaj večja, kakor pri nas, in pada na dalje, kakor zemljopisna širjava raste. Visoki kraji imajo sicer več dežja, kakor nizki; v navpiki vendar je zgorej manj dežja kakor zdolej, ker merzle deženke padáje nove vodne mehčičke požerajo in se tako narašajo. Razun tega se ravná množina večletnega dežja tudi po legi gorá, po vetrovih, kateri zračje z razno toploto mešajo, in po družih okoljšinah. Se vé da mora na tistem mestu brega, ki ga deževni oblaki napred dosežejo, več dežja pasti, kakor pa na tistem, nad katerim deževni oblaki še plavajo, ko so vodni zapopadek že deloma oddali. Deževni oblaki pridejo večidel od juga ali pa zahoda, in zategavoljo tudi v južni Nemčiji in na Ogergerskem (takraj planin) primerno več dežja pada, kakor pa na Lombardskem in v obče unkraj planin. Tudi po različnih mescih in letnih časih je v raznih krajih množina dežja ravno razdeljena. V vročem pasu začne deževati, ko sonce naj višje stoji; ko je pa nekoliko časa vedno deževalo, sledí potem stanovitno lepo vreme. Dalje od vročega pasú je dež zmiraj bolj in bolj razdeljen na celo leto, vendar tako, da sta v letu dva deževna časa, ktera sta dalje od vročega pasú zmirej eden drugemu bliže, dokler se ne zjedinita. Po tem zjedinjenji je dež že na vse čase leta primerno razdeljen.

Množina padlega dežja se meri s posebno posódo, v katero se dež vjema in meri; pravi se tej posódi dežomer (ombrometer). Posebno umetno je Horner izdelal dežomer.

Kar se deževnice tiče, je ona mesca marca in aprila posebno čista, ker je tedaj le malo gorkote v zraku in zategavoljo še soparji nič ptujega ne zadrževajo. V teh mescih ima deževnica tudi ogelno-kisli amonjak v sebi, kar je inače le pozneje navadno, in je zategadel nekako mehka, kar je pa od mehкости tople vode zlo različno. Po toplih letnih dnevih ima deževnica mnogo ptujega v sebi, kakor, postavimo: sončni prah, kterege veter v zrak požene, in še več tacega, ki potem z dežjem vred vdruči na zemljo pade, kar pa nepodučeno ljudstvo za žveplo, kervav dež in mnogo drugo bažo ima. Ravno taka je tudi s tistim dežjem, kateri žival na zemljo prinaša, kakor, postavimo, žabice. Te so v suhem vremenu ali v prahu po stezah kakor mertve spavale, po dežji se pa vnovič oživile, ali pa jih je bil veter odnesel.

Čeravno deževni oblaki vsakokrat niže plavajo, kakor drugi, so vendar večidel v zračji, kjer je večni sneg. Ako tedaj soparji kaplje postanejo, tedaj te berž zmerznejo in so led, kateri se padáje staja, če je v dolnjem zračji dosti toplote; ako pa te manjka, tako pa pada led v kosminastih podobah, katerim „snežene muhe“ pravimo, in to je sneg. Deževnica je tedaj večidel snežnica.

Ako se pa snežene muhe ne otajajo popolnoma ampak le v male kepice stečejo, kar je posebno jeseni in spomladi navadno, tadaj je to pira ali babje pšeno, in če to na tla letí, pravimo, da pira ali babje pšeno pada.

Z rečenim tudi zdaj lahko rešimo vprašanje: zakaj v nizkih krajih dežuje, ko na visokih gorah že sneg pada? zakaj v gorkih krajih ni nič snega? itd.

Ako sneg ne pada zlo gost, že s samim očesom lahko vidimo, da so samo majhne večidel šestero-oglaste zvezdice; ako pa gost pada, se tacih podobíc več sprime, in to so tiste velike kosme, ktere se vidijo, kakor da bi iz samih tankih iglic sostavljene bile, in za katerih voljo sneg močno luč raztresa in je blišivo belí. Včasih vendar ga primešani rastlinski drobci precej rudečega barvajo; tudi goreč se semtertje dela.

Nekter naših ljubih bravecov bo morebiti govoré: „zdaj vem, kako in kaj se godí, kadar dež gré, da sneg ali pira pada“, še vprašal: „odkod pa toča pride? jo menda le copernice v zavezi s hudim delajo, ker od nje pisatelj ničesar ne omeni?“ Tudi toče, ljubi bravec, nismo pozabili, tudi od nje hočemo drugikrat „Novicam“ izročiti in povedati, kaj so učeni možje v naj novejši dobi po nevtrudljivem in skerbem opazovanji našli in zapisali; in Bog nam daj, da bi nam mogoče bilo, tedaj posebno naše rojake, katerim „štajarski Gorčani“ pravijo, prepričati od napčnosti tistega babjoverstva zastran toče, na katero semtertje verujejo, kakor mi na Boga, in si včasih nesreče nakopljejo, da je joj.

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Rašić.

V novejši dobi so se glasovi javili o „slovniskoj sodnji“, kateri je vendar kmalu spodletelo, kar je vsak učen jezikoslovec mahoma po vsi gotovosti lahko prerokoval; vsej ne potrebujemo sodnije, temoč le učenja, in to učenja materinščine in jene podlage — staroslovenščine — ktere nobeden domačji pisavec ne smé v nemar puščati, in šče le po dognani ti nalogi se ima kniževniškega pisaka lotiti, ter na rodovitno polje — med našince — svojo modrost sejati. Temeljito naučenje tega predmeta presija in razkadi vsako tenjo dvombe, ker le vednost sama stoji kor neukanljiv in nepristran sodnik na veličestnem sedeži gotovosti in nedvojljivosti, in s takim je dolžen kniževnik se posvetovati. Znanost našega jezika ne veleva pisati dolgih, nespretnih in nerazumljivih povedi, temveč prosto, gladko, prijetno in tudi ljudstvu pristopno. To nam posebno kažejo neprecenljive in premile „srbske narodne pesmi“, katerih skladba in cela zvučajna oblika ponujate z razumkom vred posnemanje; to terjajo tudi naši predragi ostanki, in to zahteva sveta staroslovenščina, s katero je potrebno se vsakemu piscu bezpogojno posestriti. K toj imamo, hvala Najvišjemu! den dnešnji dovoljé sredstev in tudi vrlih moží, ki nam radovoljno svetujejo, koda in kako. Pa resnično! lice bi nam moralo sramote počrtniti, ako bi nemarnjaki ostajali v tem predmetu, kateri so celo Nemci oberočkama obinoli, in iz njega nabirajo biserov za svoj jezik, ter ga po tem poti razkladajo. Jeli se tedaj ne smé od nas po vsi pravici terjati, da ravno ondi hodeči svojo nalogo rešujemo? Zato, mili slovenski brate! v imenu matere slave te prosim, uči se; vsej ti je Stvarnik prebrisanó glavico podaril, s katero moreš svojim sorodnikom koristiti in je osrečiti.

Toliko mimogredé o toj prevažnoj zadevi. Lotimo se sedaj predmeta, to je, pretresa omenjenih beril.

Narpervo o berilih za 3. in 4. razred nižjega gimnazija. Berili, ki ju je vredil gosp. dr. Bleiweis, ste resnično knjig tako visoke vrednosti, da zaslužujete posebne pazljivosti in pretresa *).

V berilu 3. so sostavki gledé svoje notrnje veljavnosti vsi primerni učencem, iznemši menda članek: „Narava“, za kateri šče je mladež v tem razredu ne dozorila, in drugo polovico knjige, ktera se mi že skoro prelehka zdí. Berilo 4. je po mojem mnenji gledé zadržaja prav dobro sostavljeno. Slovnicá ovaja izurjeno pisalo v obema knjigama; pa vendar so se nekteri zablodki vpletli, katerim smo dolžni korenje podsekati in je izkrčiti, pa bez vse strasti in pristranosti **). (Dalje sledí.)

*) Pri razvitku svojega jezika nam je treba pretresov, da se nam ne bi počele podkradati tako gnjusne in nesnažne pošasti, kakor se, žalibog! godí pri naših sosedih, ki bi nam materinsko svetinjo grdile in oskrnovalé. Pisatelj.

**) Visokoučeni gosp. profesor v Marburgu nam je že davnej poslal pričujoči sostavek, naj bi ga natisnili v „Novicah“. Radi smo se udali željam tem in natisnili spisak natanko tako, kakor smo ga prejeli, čeravno je tudi naše lastno delo na rešeto vzeto; vémo pa, da le iz blagega namena. Opázk mu ne bomo nobenih

Ogled po kranjskem Gorenskem.

Pot od Ljubljane do Belepeči (Weissenfels).

(Dalje.)

Kakor vlieto v veliko skalnato skledo se razprostira pred nami drugo, okroglasto jezero, malo manjše od spodnjega, ki spira s svojimi zelenimi nemirnimi valovi okroglasto okoli njega nasuto skalovje. Ob levi strani nas v jezero moleče polotok s temnim logom živo opominja na posvečene gaje starih paganskih svetišč, — na desno se skoraj tik iz jezera dviguje sterma pečovje malega Kogelna; nar krasniši razgled pa se nam kaže proti jugu. Ravno v sredi podolgasto-okrogle doline kipí orjaški Mangart v celi svoji mogočnosti, 8460 čevljev visok, in kar ni le v Krajni, temuč na svetu sploh pri visocih hribih redek prikazek, se tu vidi, namreč, da ga nam ne zakriva odslej noben griček, ampak da celega vidimo kakor je od nog do temena. Nališpanemu mladenču enak se ponosno ogleduje v zerkalo jezera; pa mu je tudi oprava mnogoverstna: navdan je ob enem z zeleno poletno, in pa z belo zimsko odejo. Berž za skalnatim obrežjem jezera ležijo po podolgo-okroglasti, amfiteatrališko ležeči dolini obraščene senožeti in planine, mirno prebivališče pašne živine poleti; nad planinami pa vidimo tamno-zelene gojzde, od visocih jelk do pertličnega germičja; za tem sledijo kamnite groblje, ki se družijo z večnim snegom, naprej pa visoka, sterma in gola glava.

Od Mangarta se kakor belo ogrinjalo v enaki obliki na obedve strani sem okoli doline čedalje nižje vleče sterma skalnato zobovje, kar celi okolici daje obliko velicega naravnega gledišča. Čudapolna tihota kakor pri gornjem jezeru tudi tu vlada. — Bilo je že pozno popoldan, ko sem stal na obrežji teh jezer, — kaj pa je čutilo serce moje o tem pogledu, bi popisati se zastonj trudilo peró. Razun ljubke pesmice, ki jo je popeval pastirček na obrežji doljnega jezera, in razun počasnega donenja zvoncev, ki se je razlegalo od živinice raz planin doli, je bila navdana cela okrajna z grobno tišino. — Oj, draga domovina moja, koliko biserov hranuješ ti v svojem krilu, in kako malo te še, posebno v tem koncu, sinovi tvoji poznajo! Kako bi se bahali, kako bi vpili rojaki družih dežel, ako bi se s takim lepotičjem ponášati zamôgli, — pri nas pa je vse tiho, vse molčí. Res čudno in prečudno je, da slavni Valvazor nam kar čertice ni o sprelepih teh jezerih zapisal, pa tudi nihče drug ne. — Take in enake misli so me navdajale, da se nisem zamogel ubraniti neke pravične nevolje, da toliko lepoto tako dolgo zagrinjalo nevednosti zakriva. V spomin od tod sem si vzela serčne želje, mnogokrat še stati na obrežji teh jezer belopečanskih ali mangartovih *), kar tudi tebi, dragi bravec, iz serca priporočam; tu boš vidil lepoto, ki se po svoji strani z rajskim Bledom lahko meri! — Povém naj k sklepu še to, da zgornje jezero se pod zemljo razliva v doljno, in da poleg jezera je pečina, kjer se ob enem obedve, spodnje prijazno-milo, in zgornje divje-lepo spregledati zamorete. Zvedil sem pa to še le pozneje, ker sem brez kaži-

dostavljali, ker pisava beril je misel naša; naj se čuje sedaj tudi druga; zastran une in te naj sodijo braveci sami in kar je bolje, naj obderžé pisatelji slovenski. Če bi se spustili v pravdo tu in tam, bi je ne bilo lahko konec, in kdo bi razsodil, da bi bilo vsem prav? Le to, kar se tiče zapopadka beril, omenimo memogredé, da nam je slavno c. k. ministerstvo nauka predpisalo, kakošne verste članki naj se vzamejo v vsako berilo, in da so nam bili v izgled česke, horvaške in nemške berila. Vredovali smo pa berili vsled ministerskega predpisa potem tako, da smo zbirko napravili slovenskih naj imenitniših pisateljev. Ako se pograša v njih kakošno slavno ime, nismo tega krivi, ako oni pisatelj ni spisal kaj tacega, kar bi za predpisano berilo bilo pripravno. Vred.

*) Mangart. Manhart berem v „Novicah“ l. 1852 v nekem dopisu „iz goriških hribov“, kakor tudi v letošnjem „Koledarčku“ poslovenjeno v „Babji zob“. — Ali je to Mangarta pravo slovensko ime, ali se je zamenilo po pomoti z „Babjim zobom“ poleg Bleda, ne vem. Pis. (V življenjopisu Stanigovem ga imenujejo svetli knez Slomšek tako; bi utegnulo tedaj pravo biti. Vred.)

pota ondi bil, toraj ne morem teh krajev natanko zaznamovati. (Konec sledí.)

Kratkočasno berilo.

Kaznjena lakomnost.

(Po Hammer-u.)

Kalif Džafer Almansur je imel tako zvest spomin, da je slednjo pesem, ki jo je enkrat slišal, v glavi obderžal. Imel je pa tudi robinjo (sužnjo), ktera je sleherno pesem od besede do besede ponoviti znala, da jo je le dvakrat slišala, in imel je roba (sužna), ki je vsako pesem ponavljal po trikratnem zaslišanji.

Kalifa so sploh za podpornika znanstev in umetnost imeli; bil je pa tako neznanó skóp, da se mu je celó vinar težko izmuzal iz rok. Kolikorkrat mu je kak pesnik svoje delo poklonil, je vselej zapovedal, naj se mu pesem z zlatom odvaga, toda le, ako je nova in nikakih ukradenih misel v sebi nima. Je li tedaj ubog pesmarček svojo pesmico prebral, precej jo je Kalif od konca do kraja ponovil, in pristavil: „Oj, to je že sila stara; vsaj vidiš, da jo tudi jez znam“.

Neki pesnik se prederzne mu na to reči, da to je le poseben dar božji, da znate reči, ki ste jih enkrat slišali, od besede do besede ponovljati. Na to pa zaverne Kalif: „Nikakor ne! to pesem, ki mi jo ti za novo ponujaš, zna vsako otroče. Vidiš ondi-le robinjo in roba, — več ko enkrat sta mi jo že ponavljala“. Pomigne jima, pesem ponoviti, kar ju je zarad njunega dobrega spomina lahko stalo, ker je robinja pesem dvakrat, iz pesnikovih in kalifovih ust, in rob trikrat čul, iz pesnikovih, kalifovih in robinjih ust. In tako se je zgodilo, da je mogel ubogi pesnik, vés osupnjen o tej brez njegove vednosti stvorjeni tatvini, praznih rok kalifa zapustiti.

Asmaj, kalifov pesnik, kterege je to nevredno ravnanje z njegovimi tovarši v dušo zbadalo, sklene maševati se nad kalifom za-se in za svoje prijatelje. Zloži tedaj kratko pesmico iz naj težjih besed in naj terših slov, ki jih je koli v arabskem jeziku zaslediti mogel, se preobleče v beduina, ter pride na veljbludu (kameli) jezdé na kalifov dvor. Tamu postavi znane pogoje. „Brate Arabljane“ — mu velí — „je li pesem, ki jo hočeš ravnokar povedati, tvoja vlastna, odvagam ti jo z zlatom; ako ni, ne dobiš ne pare“ *).

Sedaj pové Asmai nalašč za to zloženo pesem. Kalif se trudi in trudi, al zavolj nakopičenih sila terdih in umetno zavutih besed je po enkratnem slišanji ni mogel ponoviti; — pogledoval je roba in robinjo, pa oba sta odmajevala, da ne znata.

Nevoljno tedaj reče kalif: „Daj mi tedaj pesem, da ti jo z zlatom odvagam“. „Precej! dopusti le, da jo odložim“. „Kaj? da pesem odložiš? kaj če to?“ „Boš koj koj vidil, blagi knez!“ Pripeljejo veljbluda, kterege breme je bil kamnen steber, na katerem je bila pesem vdoljbena.

Kaj je bilo početi? Kalif je mogel mož beseda biti, ter težki kamen z zlatom odvagati. Njegov lastni pesnik ga je dobro splačal.

Vprašanje.

Kaj pomeni „polutek“?

Jez nisem te besede še nikoli bral, morebiti je malo znana; zato poprašam za-njo v „Novicah“. Slišal sem prostega človeka jo takole rabiti: „Ko smo na — za zvon zlagali, je na kočarja prišlo še čez pet rajniš; kdor je pa „polutek“ imel, je moral dati deset rajniš“. — Ali je „polutek“ morebiti pol kmetije? J. Š—c.

Častiti gosp. fajm. Zalokar, s katerim sva se o tem menila, so nam rekli, da polutek je na Dolenskem povesod znana beseda in da se za polovico vsaktere stvari utegne rabiti; poluta, die Hälfte. Vred.

*) Para je bakren drobiž.

da premog, ki nam kuri, sveti in je še za marsikako drugo rabo, je gotova priča starodavnih prekucij zemlje, zraven pa previdnosti dobrotljivega Stvarnika, ki je pod zemljo shranil človeškemu rodu neizmerne zaklade kurjave, kadar mu bo za-njo zmanjkalo derv na zemlji. Bk.

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raic.

(Dalje.)

Prilogi končavajoči na *k*, *g* spremenjajo pogostoma v 2. in 3. sklonu enojnega števila te črki v *c*, *z* pred *e* in v nekterih sklonovih pred *i* = *y*. Ta sprememba je ne po slovniškem duhu, ter se bori s sestavo staroslovensčine, ker *e* zastopa v 2. sklonu *aa*, v 3. *uu*, kar se v srbskem skrčuje v *o* in v slovenščini celó v *e* in *i* nameščuje v druževniku enojnega, v rodivniku, druževniku in mestniku množnega števila staroslovenski *y*, pred katerim *k*, *g* nikoli ne smeta v *c*, *z* prehajati; tedaj ne „družega“ IV. 7. ne „visocih“ IV. 7, temoč vselej „drugega“, „visokih“ iz druga *ago*, *vysokyh*. Ta pisava je gotovo posneta iz govora, kateri se drzne okuljevati ne le glasnike, temoč tudi tihnike, česar nas Bog obaruj! in ta napačna raba ne ima oblasti podkopati predoslednega pravila in pobirati krivih navad; le blagine moramo med ljudstvom iskati!

Zdi se mi, da je vsikdar na robe prilogom v 2. stopnji s končnico *ak*, *ok*, *ek* pristavljati *eji*, *ejsi*, *ši*, *ji*, ker to ljuto rani pravilo velevajoče take končnice odmetavati in *eji* itd. koreniki prikladati; torej ne „gorkeje“ IV. 2., „globokeje“ III. 131., „redkejši“ III. 36., ampak „gorše“, „globši“ ali „globljeji“ in „rečiši“. Staroslovenec sicer ne izpušča vsikdar teh končnic, vendar je spreminja v odgovarjajoče nebne: glôbočaji, ker pa je to nas izumrlo, smo dolžni se rečenega pravila držati.

V tema beriloma se dostikrat izpahuje *r*, če se pred *e* dva tihnika nahajata, katerú zadnji je *r*: „čeda“ IV. 1. namesto „čreda“. To je lastnost le nekterih našincov škrbečih domačjo svetinjo, in protislovi slavenščini.

I se skrbno devlje na mesta, kder je neorganičen in ne ima nikake pravice, temoč le nadleguje in pači: „ojster“ IV. 16., „ogrinjalo“ 17., „knjige“ 18., „začenja“ 43., „jagnjiče“ 48., „proklinjati“ 48., „gnjezdice“ 46., „severji“ 70., „plajšček“ 74., „biserjev“ 75., „gnječa“ 75., „vogljat“ 75., „lešnjik“ 76., „plesnjina“ 82., „gujijoč“ 102., „plošnjat“ 106., „spominjati“ III. 3., „angelji“ IV. 145., „privesljati“ 154., „prihodnje“ 158., „gojzd“ 1., „razujzdanost“ 123., „taborja“ 157., „mramorjev“ 82., „lovorjem“ III. 17., „iz suknja“ 24., „rešnje“ 181., „nježna“ 3., „z vrečji“ 57., „sokolji“ 4., namesti: „oster“, „ogrinalo“, „knige“ (*), „začina“, „jagniče“, „proklinati“, „gnezdice“, „severu“, „plajšček“, „biserov“, „gneča“, „oglat“, „lešnik“, „plesnina“, „gnijoč“, „ploščnat“, „spominati“, „angeli“, „priveslati“, „prihodno“, „gozd“, „razuzdanost“, „tabora“, „mramorov“, „lovorom“, „iz sukna“, „rešno“, „nežna“, „z vreči“, „sokolji“. Razlogi: „oster“ iz korenike *os*, končnice *er* s vstavkom blagoglasnega *t*, dakle ne „ojster“, temoč „oster“, „ogrinalo“ iz *gr*, odtod glagol druge vrste *gr-nô-ti*, s predlogom „ogrnôti“, ocod vršivnik „ogrinati“ s vstavljanjem *i* v osnovi in veznici *a* nam. *ô*. *Ja* se le priláže glagolom 5. in 6. vrste, kateri iz 4. prehajajo: „stvoriti“, „stvarjati“, „polniti“, „na-polnjevati“, tedaj tudi napačno „začenja“ itd. — „kniga“ od *ku* in *iga*, primeri „tol-iga“, „veriga“, „jagniče“ od *agn* ali *jagn*; ker staroslovenski $\text{ĕ} = \text{e}$ samo s prostim *e* v pisavi namešujemo, moramo pisati „gnezdice“, „nežna“; kder se v staroslovensčini po *r* nahaja ŕ , se v novoslovenskem nikoli ne ima v drugem in sledečih sklonovih *j* prilagati, tedaj ne „severji“, „biserjev“, „taborja“ itd.;

*) V poslednjem listu je v tem članku na str. 102 v 11. verstí od spodej po tiskarski pomoti odletela poslednja čerka i namesti vmesne j; namesti knjig naj se tedaj bere knigi. Vred.

„plajšček“ od „plahta“, dakle krivo „plajšček“; „gneča“ od *gnet* in *ja*, tedaj „gnetja—gneča“; „gnijoč“ od *gni*; „oglat“ od „ogel“ (starosl. *og-lŕ*) in at, $e = \text{ŕ}$ se izpahuje; „lešnik“ iz priloga „lešen“ in končnice *ik*, kor krstnik; „angel“ od „angel-us“ z odvrženjem latinske končnice; „plesnina“ iz *plesen* in *ina*; „prihodno“ iz *hod* in *en*, tedaj „prihodno“ in ne iz prisvojnega *nji*; „sukno“ kor lokno, platno; „vreči“ iz *rr*, odtod glagol „vreti“, deležje preteklo trpivo „vret“ s samostavniško končnico *je*, dakle „vretje“ = „vreče“; „sokolŕ“ staroslovenski, tedaj ne „sokolji“. (Dalje sledi).

Odgovori.

O besedah „kuga“, „Diža“, in „sud“ in še nekterih drugih.

Kuga je med Muro in Dravo znana beseda v pomenu Viehseuche. Slovenski ljud v ti pokrajini pravi od kuge, da ponoči pride v podobi šternastega teleta, katero se pri vratih kravjega hleva postavi in s svojo sapo živino okuži. Šternasto ali spreglasto je vse jedno, in pomeni „schwarzgelbfeckig“. Za koreniko pa jaz imam sanskritski glagol *čhu* ali *khu*, kar pomeni laedere, ferire, toraj bi kuga in čuma iz edine korenike izhajale. Kadar veliko ljudi pomira, se pravi pri nas „pomor je“. Še ni davno mi je kmet, kterege sem vprašal: „kadj ste kapelo sv. Roka zidali?“ odgovoril: „ljudi pripovedujejo, in tudi letno čislo kaže leta . . . , ko je bil velik pomor“. In iz zgodovine je znano, da je vladala v tem letu bolezen, katero Nemci „Pest“ imenujejo. Latinsko-nemško besedo *pestis* — *Pest* izpeljuje ostroumni Pott iz *perdo* ali pa *gerskega pertho*, *verwüsten*, *zerstören*, *vertilgen*, toraj je v pomenu enaka beseda z besedama *kuga* in *čuma*, ako je korenika teh besed *čhu* ali *khu*. Eichhoff pa postavlja koreniko *bâdh*, *schlagen*, *schaden*, *bâdhâ* *Unheil*, horvat. *beda*, litv. *beda*.

Ime *Diže* izpeljujem iz korenike *du*, *dyu*, *bewegen*, *digati*, *movere*, toraj *Diga* po prestopu glasnika *g* v *ž*. *Diža* = *die sich bewegende*. V kanjuški dolini na Štirnskem imamo rečico *Digič*, na Moravskem pa teče *Dija*. Namesto *Aniž* raje pišimo *Anis* ali *Anas*, ker rimski pisatelji imajo *Anisus* ali pa *Anasus*. Zavoljo oblike *is* in *as* primeri lastne imena: *Boris*, *Lelis*, *Beras*, *Jeras* itd.

Zavoljo *sud*, *gerade*, sem jaz te misli: *Sud* je iz tiste korenike, iz ktere soditi, suditi. Izvirni pomen je: *richten*, *Richtung geben*, pomen soditi, *judicare* je že tropišk.

Rezjan pravi: mizo sudi! *richte den Tisch her, decke auf!* *Sud* bi toraj izvirno pomenilo: *gerichtet*, *gelenkt*, in v tem tiči pomen „gerade“.

Dav. Terstenjak.

Epidemija se pravi latinski: *morbus* in *populo versans*; ali bi bilo daleč zaorano, ako bi jo imenoval: *pohajavno*, ali *pohajno*, ali *zahajavno* bolezen? — Beseda „Epidemie“, za katero se še prava slovenska beseda iše, me je vpotila opomniti, da naši slovenski pisavci v zadregi le preradi samo po nemškem jeziku slovenske pomenke izdelavajo, kar je dostikrat prav napačno. Od več besed se spomnim samo besede „pohiševavec“, kar bi „Hausirer“ pomeniti imelo. Ako bi bil tisti, ki je „pohiševavec“ prvi na popir spravil (*), pred poiskal, kako se „Hausirer“ (v pomenu *tergovca*) latinski, gerški ali talijanski pravi, bi ga bil slovenski drugače kerstil — morebiti „teržinar“ ali kaj podobnega.

J. D.

*) „Novice“ rabijo besedo *pohiševavec* za „Hausirer“ po slovniku „Juridisch-politische Terminologie für die kroatische, serbische und slovenische Sprache“, ki ga je po c. k. ministerstvu pravosodja poklicani odbor na Dunaji 1853 na svetlo dal; ondi stoji za slovenski jezik „pohiševavec“, za horvaški „kučarac“, za serbski „pokučar“, — „Teržinar“ je vsak *tergovec* in ne zaznamuje tistega, ki edini ima pravico po hišah kupčevati. Res je pa tudi, da „pohiševavec“ ne zaznamuje določno *tergovca*; ali pa ga zaznamuje beseda „Hausirer“?? Vred.

sko metelko, štajarsko deteljo, žateški hmelj, rigajski lan itd., — on mora vediti, da mesnate in močne ogerške goveda, neizrečeno molzne holandske krave, pitavni dürhamski voli, terpežnost arabskega konja itd. niso izdelk berlavega človeka, ampak plod posebnega podnebja in zemlje. On mora vediti, da se rod zboljšuje po drugem boljem rodu, kakor se popačuje po svojem lastnem mnogokrat.

Vse to mora vediti, kdor hoče zapopasti važni namen pariške živinske razstave, kakoršne še nikdar na svetu ni bilo in ki si jo je izmislil cesar Napoleon III. Naj ima on še druge namene zraven tega, — gotovo je to, da je živinorejcom napravil s to razstavo nekaj za majhen dnar, česar bi si brez nje za drag dnar omisliti ne bili mogli. Kdor namreč želi naj lepše in naj bolje plemena goveje živine, ovác, koz, prešičev in perutnine viditi in se soznantiti z njih slovečimi lastnostmi, naj gré prihodnji mesec le v Pariz in vse bo vidil na enem kupu, kar le dobre in žlahne živine Evropa ima. Ni mu treba potovati po Angležkem, po Francozkem, Belgii, Nemškem, Španjskem, Švajci, Tiroljskem, Ogerskem itd. — vse, in naj lepšo in izbrano blago bo vidil tū, in si pridobil znanost v mnogoverstnih plemenih, kar mu gotovo brez prida ne bo. Kdor pa je v stanu še kaj kupiti, se vé da ta bo imel večji dobiček.

Pariška razstava bo tedaj veliko gledišče mnogoverstne imenitne živine, kakoršnega še ni bilo nikjer, dokler svet stoji.

Kak premožen gospodar bi utegnil reči: „saj bi še šel gledat, in pri ti priliki bi tudi poglavno francozko mesto vidil, pa kaj, ker so stroški preveliki?“ Na to mu odgovorimo: Kar je svet z železnicami preprižen, se hitro potuje in dober kup. Iz Dunaja v Pariz se potrebuje za vse skupaj kakih 60 do 70 fl., za 14 dni v Parizu k večem 100 fl.; potem takem se za vso pot tje in nazaj shaja z 250 do 300 fl.

To je malo dnarja za velik dobiček, ki si ga bo gospodar pridobil v živinoznanstvu. Še enkrat pa ponavljamo, da tega ne govorimo za ubogega kajzarja, ampak za premožnega gospodarja. Po „Woch. štaj. gosp. dr.“

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

Ako, dragi moj bravec, po naši ljubi domovini potuješ, vidiš mnogo prijaznih, lepih krajin. Na Gorenškem vidiš prav zale kraje, dosti rodovitnega polja in sém ter tje pa precej na gosto tihomirne gajiče, zale homce, zad pa sive velikane; prečuditi se ne moreš krasnoti rajski bleške okoliče. Tudi Dolensko ima kaj lepe kraje. Njegove gorice nam dajo dobrega in zdravega vinca in po dolinah raste obilo žita; kaj prijazno se ob tiho-tekočih potokih mirne vase vijejo in dosti homcev nosi razvaline in šut nekdanjih mogočnih gradov. Pa nič manj tudi na Notranjskem se ti razprostirajo prijetne doline, mični grički in mogočne gore. Kdo je še grajal lepoto ložke doline, — kdo oponašal Planincem, da v puštinji živé, — kdo dražil Vipavca z divjoto njegovega kraja? Tū ti visoko v nebo kupí velikan notranjskih gorá — Snežnik, s svojo belo glavo; tū se dviguje znani Nanos v mili zrak. Na južni strani med po 10 sežnjem visokima bregovima Reka bobni in se v čudnodivjem kotu pod Škocjanom v zemljo zgubiva. Tū ti bistra Pivka, ako preveč suša ne pritisne, čiste valove memo Postojne v znamenito tamotno jamo valí, in potem, ko se je celo uro pod zemljo motala, prihrumi pri Planini izpod visoke skale, ter po obširnih travnikih se vijajoča napaja zelene pašnike in se v žrelo silne jame pogrezne. Dalje ti od ene strani na Javornika, od druge na Križnegore podnožje valovi rib migljajočega cerkniškega jezera pluskajo. Od tega na južno izhodni strani leži velik gojzd, ki se ti celó do turške meje vleče. Ako jo od Razdertega (perve vasí od Postojne) proti

Terstu mahaš, ti se sicer nič lepega ne odkriva; ali tū ho-diš po Krasu, ravno zavoljo njegove divjote imenitnem kraji, kjer ima silovita borja mnogokrat svoje strašne perute razpete in nemilo gospoduje. Na desni in na levi so gole planjave, goli griči, — pa, ko bi še goli bili! ali gosto so nasejani hribi in doline z belim kamnjem, med katerim rastejo žlahne travice v pičo terdni živinici. Od tega pustega kraja proti jugo-izhodu se razprostira ravno taka Čičarija. Redke so plodne doline, v katerih delavni in krepki Čič pridelá, kar pridelá. To so ob kratkem omenjene znamenitosti Notranjega.

Pivka.

Spodobilo bi se pač, da bi lepše kraje Notranjskega najpervo popisal, n. pr., ipavsko, ložko ali planinsko dolino, Pa dovoljeno naj mi bo, da znamenitosti Pivke, rojstnega kraja svojega, v prvo popišem. Saj vsak vé, da mi more biti ta zmed vsih dragih krajev naj dražji.

Ta kraj, ki se razprostira od Postojne proti Reki, štiri ure hodá daleč, ima ime od Pivke, bistre reke, ktera na zgornji Pivki, blizo grada našega Miroslava Vilharja, na lepi ravnini izvira, pod vasjo „Zagorje“. Voda ni velika, pa je berzotekoča, ni široka, pa je bistra in dereča. Ravno ta voda bi blagostan Pivčanov mnogo povikšala, ako bi zmiraj travnike in njive plodne mokrila; pa žali Bog! le kadar dolgo časa dežuje, pridere iz zemlje, in kmali, ko deževati neha, se posuší. Njena sestra pa, voda, ktera iz spodnožja Nanosa pride, se nikoli tako ne vjezí, da bi svoje dobrotne valove Podnanoscem odrekla, ampak brez prenehka pod verbami proti Postojni šumlja. Pri Hraščah, vasi na teržaški cesti, si s Pivko roko podaste, ter združene tri mline gonite in se tudi združeno v podzemeljske hrame, postojnske jame, valite.

Kako je pa to, da Pivka le ob času deževanja izvira pa se kmali posuší? Že slavni Valvazor pravi, da je Notranjsko sploh podobokano, in dosti taci naravnih obokov krije tihe bistre jezera. Tako je brez dvombe tudi pod hribom, blizo kterega Pivka izvira, ki se Čepen imenuje; priča je to, da na južni strani tega hriba globoko v jarku nevsahljiv potok s silnim bučenjem vodo iz razširjene luknje meče, in je gotovo znamenje, da bo Pivka zdaj pa zdaj ven udarila. Še nekaj družega je gotovša priča: ko namreč prvi valovi Pivke iz zemlje puhnejo, prinesó dokaj majhnih ribic sabo; kje nek bi bile te ribice, ako bi pod hribom majhnega ali velicega vodnjaka ne bilo. Saj vendar hočejo imeti obširni prostor, kakor so same vodne žile, dasiravno so obširne. (Dalje sledí.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raíc.

(Dalje.)

Sopet na drugih mestih, kder se nikako j ne sme zamenarjati, ga dostikrat pogrešamo: „prijatelj“ IV. 6., „vklub“ 10., „poslednjič“ 103., „kropel“ 188., „zibelka“ 144., „cara“ 15., „pustina“ 4., „kaplica“ 170., namesti „prijatelj“, „ukljub“, „poslednjič“, „kropelj“, „zibeljka“, „carja“, „pustinja“, „kapljica“. Razlogi so poznani. Tu samo napomenem „kropelj“ in „pustinja“; v novoslovenskem smo do seh dob prece dosledno pisali pri samostavnih ženskih v prvem sklonu na *lB* in v drugem na *i lj*: „kropelj“, „pogibelj“, drugi sklon „kopeli“, „pogibeli“, tako tudi „povodenj“, „povodni“ (pa ne, kakor naši sorodni sosedje „pogibelji“) razvun „misel“, „žival“, kar se ima naši nedoslednosti pripisati; „pustinja“ iz *pust* in *ynja*, pa ne *ina*, ker ináči bi se glasiló „puščina“, primeri „družina“; vsled tega tudi krivo „luskina“ III. 8., namesti „luščina“

Ako smo dosledno pisavo *šč* iz *sk* in *stj* sprejeli, je dolžnost se tega v vseh primerljajih trdno držati, tedaj ne „spušeno“ 4., „nalaš“ 4., „keršanski“ 16., „blišeč“, „pre-

bivališe“ 20., „dvoriše“ 24., „češen“ 25., „maševanje“ 109., „pušica“ III. 61., „še“ 3., temoč „spuščeno“, „nalašč“ (od last in to od vlast) ... „maščevanje“ od mest, „šče“ (od ješče pokrajšano); vsej šče Prekmurci, katero Slovenecem prištevamo, tudi ešče govorijo. Drugi primeri so bravcu jasni. — Tudi se bere šč namesti č—c, ki je iz tj nastal, ne tedaj „sveščenik“ III. 174., ampak „svečenik“ iz svetjenik. Šč se nahaja namest st v besedi „razraščen“ III. 9. namesti „razrasten“, ker glagoli prve vrste prilagajo končnico trpivnega deležja n z veznico e na koreniko: rast-e-n, tudi ne „zanešen“ IV. 115., temoč „zanesen“, jen nahajaš le pri glagolih štrte vrste in odtod „puščen“.

Gostoma se piše v namesti u: „vljovljen“ IV. 3., „vkljub“ 10., „vžgan“ 19., „vspeh“ 160., „vdarjajo“ III. 123., „vžitek“ IV. 26., bolje: „ulovljen“, „ukljub“, „užgan“, „uspeh“, „udarjajo“, „užitek“. Na drugih krajevih pa nahajamo u namesti v: „evropejski“ IV. 5. (celo Srbovi pišejo Evropa), „ustajajo“ 42, „uzrok“ 45., „Urban“ 184., „duri“ 88., „uzor“ 124., „ustanoviti“ III. 1., „uzvišenost“ 25., „skruniti“ 27., „utelesiti“ 124., „Paul“ 151., namesti „evropejski“, „vstajajo“, „vzrok“, „Vrban“, „dveri“, „vzor“, „vstanoviti“, „vzvišenost“, „skvrniti“, „vtelesiti“, „Pavel“. Alz je hrvatski; česar ne imamo posnemati, temoč v vz spremenjati. Ker dvoglasnikú au, eu Slovenec ne pozna, ja nameščuje s av, ev, tedaj „Pavel“, „Evgen“. V se tudi včasih izpušča: „zrastejo“ IV. 107., „zvzišuje“ 132., „nazočenje“ III. 180., namesti „vzrastejo“, „vzvzišuje“, „navzočenje“.

U se nekekrati stavlja namesti a-ô-u, kateri moramo vselej dosledno z o pisati: „tisuč“ IV. 1., „sužnost“ 4., „tuga“ 6., „mučen“ 11., „trenutek“ 45., „perutnice“ 51., „minul“ 79., „luka“ III. 44., namesti „tisoč“, „sožnost“, „toga“ itd. Ako od sobratov jemljemo besede, smo dolžni je v slovensko sostavo spraviti. Tudi u se nahaja namesti navadnega o: „unkraj“ IV. 12., „Bulgare“ 171., namesti „onkraj“, „Bolgare“. (Dalje sledi.)

Odgovori.

„Jung gewohnt alt gethan“ — lih, — morija, kuga, mor, pomor.

Na Novične vprašanja se prederzmem tudi jaz nekaj čerhniti:

Za „Jung gewohnt alt gethan“ sem našel pri svojih starih neko prislovico: „kemu je mlad navadan, temu je star radan“; ali radan tukaj pride od rad, ne od ilirskega raditi, arbeiten, ker raditi se tu ne sliši.

Lih je po vsej Istri znana in rabljena beseda za „ungleich“. Otroci se igrajo: češ ganati (rathen)? ču! — par ali lih, lih ali par?“ (lih-a-o, ungerade, dispar). —

Kolikor je meni istersko narečje znano, se rabi v govorjenji in v pismih starih stoji: morija za „Pest“ (den grössten Grad der Sterblichkeit), kuga pa za „Seuche“ mor in pomor je le „mechanische Tödtung!“

Sedaj pa še nekaj. Govoril sem jaz, lošk hribovec, z drugimi Ločani, ki so v Istri: kako oni imenujejo Ehrenguben, ker se zdaj piše Cerngrob? Ali takrat, ko sem v Loki v šolo hodil, in včasih mesto v njo v Céngrob letal, nisem nikol slišal Cerngrob, ampak povsod Cengrob, kar so mi tudi oni potverdili. Tudi nemška prestava kaže, da mora biti Céngrob od ceniti ehren, ne pa Cerngrob.

Okoli Pazina vse glagole, ki izhajajo na edati, skrajšujejo na âti, n. pr., povedati — povâti, izpovedati — izpovâti, gledati — glâti, in to po vsem prezanji glagolskem. (J. V. *)

„Liha sodu“.

Vam damo, kar vémo; pri nas se vpraša: „glih ali sodau?“ Pod glih si mislimo zmiram par — pod sodau

*) Hvala Vam lepa, za vse poslano; dobro bo došlo slovníku in Novicam. Vred.

pa zmiram eden čez par; to je takole: vprašavec nago-vori: „ali je glih v moji roki?“ to je, ali je kaj takšnega, da bi gliho — par — imelo? potle — ali pa sodau? to je: ali je še več kakor par — eden čez par — sodavek, sodavk, Zusatz, iz sodevati, zusetzen. Jaz imam gliho — ich habe Paar, je pri nas v navadi.

Za „jung gewohnt alt gethan“ bi bilo morebiti dobro: „Kar se mlad privadi, star rad rabi“.

Od Soče.

P. M.

Marsikaj.

(Kruh). Veliko več kot polovica ljudi na svetu ne je kruha. Rusi, Turki in Greki ga skor nič ne jejo, Nemci srednjo mero, Holandci, Belgijanci in Angleži pa tudi skor nič. Naj več kruha povžijejo Španjci, Talijani, še več pa Francozi. V Azii nobeden kruha ne pozna, v Afriki in Ameriki ga le tam poznajo kamor so ga Evropejci zanesli, ki so se preselili v Afriko in Ameriko.

(Mati pa hči). „Schulbote“ pripoveduje povestico, ktere tudi mi ne moremo zamolčati. Menda se „Schulbote“ ni zlagal, tedaj se tudi mi ne bomo. Pred nekimi dnevi pride — tako piše „Schulbote“ — neka uboga mati trojih otrok k fajmoštru v * milošnje prosit; ena njena deklica je že bila za šolo dosti stara. Da bi se mati milošnje bolj vredno skazala, jo vprašajo fajmošter med drugim: „ali pa hčerka vaša tudi pridno v šolo hodi?“ „Kaj pa da! — odgovori mati — tako sili ta nesrečni otrok v šolo, da jo moram vselej z leskovico dobro pretepsti, če hočem, da mi doma ostane in pestje naj mlajšega bratca“. — Al bi ne bilo treba, — pravi „Schulbote“ — da bi se besede Izveličarja: „Dajte mladim k meni priti“ takošni materi s celo butaro leskovih šib v spomin vteple?

(Nekaj iz življenja žensk — pa brez zamere). Pervo kar ženska vé, je: kako lepa je, — pervo, česar se nauči, je: kakošno moč ima lep obraz, — pervo, kar skusi, je: kako slaba je, — pervo, kar pozabi, je: koliko je stara, — in pervo, česar se spet spomni, je: da je to (starost) pozabila.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Od savinske doline 2. aprila. Da je sadjoreja koristno opravilo in da donaša lep dohodek, smo rekli že mnogokrat; poterdilo se je pa to tudi preteklo leto. Pičlo uro hodá od Celja, proti zapadu, je prelepa krajina, kateri navadno pravijo rožna dolina; pa ni ravno dolina, temveč hribnat kraj je, tiho zavetje pred hrupom sveta. Na visokem homcu stoji lepa cerkvica sv. Martina, okoli po berdoviti okrajni so pa hiše in hišice, med njimi senožeti in njive, posebno pa je veliko sadnega drevja nasajenega. Častitljivi in gostoljubni ondotni gospod fajmošter, Kajetan Švarcl, jako vneti za blagor faranov svojih, so pred mnogo leti že vcepili ljubezen do koristne sadjoreje v serca prebivavcov te vasi, ker so jim oni svetovali pa kazali tudi sami, kako da gre sadno drevje saditi, kako ga cepiti itd. Današnji je ta krajina resnično rožna dolina, in veselo je prehajati se po njej, ker je ondi vse polno žlahnega drevja, da pomladi blišči pa diši kaj prijetno po belem in rudečem cvetju, v jeseni pa se šibi drevje pod težo žlahnega sadu. Posebno lansko leto, ko je drugej bilo le malo sadja, ga je bilo tukaj obilno; prihajali so kupci za-nj celo iz Laškega, ter plačevali eno jabelko po grošu. Nekteri gospodarji so pa lepo sadje v Terst vozili in ga ondi dobro prodajali. Nečem ravno tukaj računati, koliko da je vsak gospodar iz sadja skupil; povem le, da en sam boren kmetič je za sadje blizo 80 goldinarjev dobil — gotovo več, kakor ima davkov plačati na leto. Kaj mislite tedaj, ljubi bravci, bi li ne bilo posnemanja vredno tako početje, namreč pridno sajenje koristnega drevja? Že mala množica sadnih drevés, ko bi jih kmet pri hiši nasadil pa pridno gleštal, bi

Tadaj marsikak cent volne in ne slabe se izpelje iz pivške doline in marsikak hleb sira se poproda. Sicer tū imajo do-bri kmetje po 6, 8 do 12 goved in po paru terdnih konji-čev. Zagotovljam, da jih je več, ki po cel mesec ne po-vohajo ovsa ali turšice. Le kadar kake dilje v Terst peljejo ali trame, se jim v priboljšek kak bokal onega zobanja verže. Pri vsem tem so pa konjiči močni, zdravi, krepki, akoravno majhini. Naj mi bo v zagotovilo tega dopuščeno povedati, kaj so pivški konji. Lansko leto sem se z bratrancem iz Tersta peljal; voz ni bil prazen, pa tudi ne težak. Došli smo (bil je namreč še drug Zagorec z nami) voznika, kte-remu so se konji sred nekega klanca uperli. Nikakor ni mogel iz mesta, toraj poprosi, naj bi mu eden Zagorcev pripregel. Skor ni bilo biča treba; lahko je voz na verh prišel. Voznik pa je imel 4 velike, debele konje; trudni niso mogli biti, ker je bilo le malo iz mesta in so se pred dobro spočili. Bi bil kdo mislil: kaj bote te kljuseti po-magale? — al le tak, ki bi ne bil vedil, da so kraškega plemena! Voznik nam ga je plačal bokalič. (Dalje sl.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raič.

(Dalje.)

Namesto *er* se včasih devlje *ar* in *ru*, kar je iz na-pačnega govora posneto: „kardelo“ IV. 4., „parst“ 88., „rudeč“ 15., „rujave“ 42., „druhal“ — bolje: „kerdelo“, „perst“, „erdeč“, „erjave“, „derhal“ (če nam „krdelo“, „prst“ mrzi). Vsej štajerski Slovenec tako golči in starosloven-ščina veleva.

Po mehkem tihniku *c* se dostikrat piše *o* namest *e*: „mescov“ IV. 2., „tujcov“ 29., „poslancov“ 93., namesto: „mescev“. „tujcev“, „poslancev“. Naroda nikoli ne slišiš govoriti „solnco“, „srdeco“, temoč vselej „solnce“, „srdece“, kar dovoljni dokaz daja, in berili večkrat javljate *e*: „strel-cev“ IV. 11., „bravcev“ 21.

V se pred *o* na početku večkrat postavlja: „vogel“ IV. 4., „vogelje“ III. 6., namesto „ogel“, „ogljec“; indi pa se tudi odmetavlje: „ožji“ IV. 123. Mislim, da bi se temu v od-povedali, kor smo pri *v* pred *u*: „vučiti“ namesto „učiti“ učinili, ker inachi šče bi sčasoma pokušavali pisati: von, voče, vosel, — vsej dravski Poljanec tako golči.

Ne zdí se mi zelo spretna pisava: „vsim“ IV. 1. 7., „oginj“ 1., „skušinj“ 2., „prošinj“ 18., „pristojin“ 41., „štiri-h“ 40., „čimur“ 48., „bolezin“ 181. (2. sklon množnega števila) namesto „vsem“, „ogenj“, „skušenj“, „prošenj“, „pristojen“, „štireh“, „čemur“, „bolezni“ (od bolezni). Usta prostega Slovenca šče so v teh primerljajih ohranile *e*, po-sebno pri zaimenih, in *i* pisati v mestniku enojnega števila je pogreška proti sklanjanju.

Dostikrat se glasniki izpahujó, do česar nikake pra-vice ne imamo: „nakvalo“ IV. 2., „kladvo“ III. 186., „kam-nja“ IV. 3., „prijateljica“ 17., „mesečna“ 33., „posteljica“ 50., „pale“ 55., „zedinva“ 133., „v golžnu“ III. 7., „pšica“ 177., „božec“ 177. namesto „nakovalo“, „kladivo“, „kamenja“, „prijateljica“, „mesečina“, „posteljica“, „palec“, „zedinjeva“, „v golžunu“, „pušica“, „ubožec“, zakaj „božec“ ima sovsema drugi pomen. Tako nam je ne dovoljeno delati z jezikom imajočim železna pravila, od katerih ne bi ne za las smeli odstopati, ker inachi bi sčasoma s samimi tihniki govorili (kar se že skoro v nekih krajevih godí), in tako premilo blagoglasje uraževali.

„Sončen“ se večkrat bere namesto „solnčen“, vsej Sta-roslovenec piše slžnbce in celó Latinec sol, — kako pra-vico pa mi imamo *l* izpahovati? „Starašina“ IV. 60., na-mesti „starejšina“; ti samostavniki gotovo iz druge stopnje in *ina* sestavljen nikoli ne more *a* namesto *e* postavljati. „Kmalí“ in „kmalo“ se večkrat potrebuje namesto pravilnega „kmalu“; to narečje je sestavljeno iz predloga *k* in tret-

jega sklona nedoločivne oblike s končnico *u*, tedaj „kmalu“. Po *č* se *o* piše v besedi „pečovje“ IV. 124. namesto „pe-čevje“. Mehki tihniki za seboj ne podnašajo *o* razve nosni: „pisôč“. — V mestniku enojnega števila se po tihnicah *c*, *č*, *ž*, *š*, *j* ne stavlja pravilno *i*, temoč tudi *u*: „na bojišču“ namesto „na bojišči“, čeravno naši spomeniki imajo vselej *i* in naše nepokvarjeno ljudstvo celó po drugih tihnicah tudi *i* govori; *u* je nepravilnost iz hrvatskega preseljena. „Tica“ IV. 35 pogreša *p*, kateri je koreničen.

„Izpolniti“ III. 8., „vспенja“ 8., „lezti“ 28., „možki“ „društvo“ 32. se upira doslednoj pisavi; edno moramo pri-gerliti: piši, kakor govoriš, ali pa: piši za oko, govori za uho; ker, ako pišem „lezti“, doslednost veleva pisati: „vzpina“ „društvo“, česar se večina učenih piscov derži. — Na me-sti *) III. 17. ne velja, ker ti predlog je sestavljen iz *na* in mesto v štrtem sklonu, kder srednja nikoli ne imajo *i*, temoč *o*, torej „namesto“. Ako pišemo „storiti“ III. 24., mo-ramo tudi „trdo“ rabiti, če pa „tvrđiti“ III. 34., smo tudi dolžni v ohraniti v besedi „stvoriti“. Ne vem, v katerem kotu slovenske zemlje golčijo: ožo plesti, do sedaj le po-znamo „ože“ srednjega spola; ne pa ženskega kakor se bere v III. 28.; to spomina na tiste, ki pravijo „sovražtva“. Na-rečje „siloma“ III. 188. se nikakor ne more odobriti, temoč le „silama“, ker le možki samostavniki prilagajajo *o* *ma*: „mahoma“, ženski pa vselej *a* *ma*. (Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

* Za šole in tudi vsakemu, kdor se želi v občni po-vestnici svetá temeljito podučiti, izdaja gosp. Stani-slav Zaránski, učitelj poljskega jezika in slovstva v e. k. Terezijanišču na Dunaji, na posebno vižo osnovano občno zgodovino v poljskem pa tudi v nemškem jeziku pod naslovom: „Weltgeschichte in Annalen-, Chroniken- und Historienweise mit einer sinnbildlich-chronologischen und geographischen Geschitskarte“. Reči smemo, in komur koli smo pokazali za poskušnjo izdana dva zvezka nam je poterdil, da bolje poti z besedo in s podobami v zemljovidu zgodovino tako razlagati, da človeku vse jasno pred očmi stoji in v spominu ostane, še ni noben zgodovinar nastopil. Zgodovina ta, ki se začinja z rojstvom Kristusovim in bo segla do današnjega dné, je razdeljena v stoletja in vsakemu stoletju je pridjan zem-ljovid s podobami naj važniših prigodb, naj imenitni-ših mož, vladarjev itd. tistega stoletja; zgodovinske karte so tako lične, da ne merejo ličniše biti, celó obrazi cesar-jev itd. so po zgodovinskih izročilih. Imena so v kartah pisane vselej v izvornem jeziku, latinske latinski, slovanske slovanski itd. Kadar bo delo dognano (sedaj je že 7 sto-letij na svetlem), se bodo vse kartice skup na en kvadrat razpele in bodo tudi učenemu lepo kazale hod zgodovine. Gosp. Zaránski izdaja to delo, kakor smo že rekli, v polj-skem in nemškem jeziku, pa za gotovo vémo povedati, da pričakuje, da se kdo loti prestave v druge jezike in v tem primeru je pripravljen, mu dober kup izročiti toliko iztisov zgodovinske karte, kolikor jih bo želel. Izhaja to delo v zvezkih po 3 pôle; vsakemu devetnajsterih zvezkov je pri-djana krasna kartica; z zadnjim zvezkom pride načelni list. Celó delo bo obsegalo 60 pôl; vsak zvezek velja 30 kraje. Da ne hvalisamo te knjige, ampak da priporočevaje jo „le dajemo hvalo komur hvala gré“, se zamore vsak sam pre-pričati, ako jo gré v kako bukvarnico pogledat, ker vse večje bukvarnice jo imajo na prodaj pa tudi za ogled. Do-stavljamo še, da je knjiga pisana v pravem katoliškem duhu.

*) Povsod prosimo popraviti v tem sestavku poprejšnih listov ra-bljeni namesti v namesto, ker gospod pisatelj je to okraj-šano pisal „nam.“ — mi pa smo prezerli današnjo gosp. pisa-teljevo opazko in smo besedo izpisali po svojem, ker predlog na ne terja le edino 4. sklon, temuč tudi 5. — To in uno je tū pravilno. V gosp. Metelkovi slovnici stoji „namesta“, v gosp. Potočnikovi le namest. Toliko imamo pisav; vsaka ima svoje pravila. Lahko je tedaj v takih spisih se zmotiti. Vred.

kjer ji gnoja ne manjka; rež ravno tako; ajda, katero tudi po Pivki za belim žitom sejejo, je lepa, dobro verže, ako je slana ne posmodi, kar se pa velikokrat zgodi. Podzemeljski sadeži bi zgol bili dobri, ako bi se jim skerb dala, ali le krompir se tam okopava. Lan in konoplja ne zrasteta visoka, pa gotovo sta dosti boljše kot v družih krajih. Tergovci v Ljubljani se pulijo za pivško seme. Konopnina in lan dajeta Pivčanu vsakdanje perilo. Hvale vredno je, da se oblači z domačim pridelkom. Hlače in suknje si napravi iz ovčje volne. Le za praznik si napravi lepo tanko srajco, katero si je bil v Terstu kupil. Obuvalo ima enako drugim Krajnecem, ne pa, kakor nekteri mislijo, opanjke; prav bi pa bilo, ko bi jih nosili, dosti pripravniše so za kamnate poti.

(Dalje sledi.)

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raic.

(Dalje.)

Lepo bi ustregli slovenski skladbi, če bi zapustivši rabo glagolov dovršivnih v deležji sed. delavnem: „rekoč“ IV. 36. preselili v deležje preteklo delavno I. in pisali „rekši“; o toj reči grešijo mrzko tudi novejšje slovenske slovnice. — „Ko je enkrat eden jegovih učencov III. 23.“ „en malo“ III. 24. je mrzko po nemškem zakroženo in nehotice spomina na Kremplovo slovenščino. Ravno tako je čalarno brati: „v kratkih iz prostega suknja storjenih hlačah“ III. 24., suknja pri nas pomeni že sošito obleko, „hlače storiti“ ne gré, temoč „hlače sošiti“. „Ondanji“ IV. 13. ne pomeni „der dortige“, temoč „der damalige“, ker ondi = damals, in ondi (e) dort. — Namenivnik v slovenskem vselej poleg sebe hoče pri prehajavnikih namesto 4. sklona rodivnik, tedaj ne „ide podpirat rusko armado“ III. 14., „prihaja svoje mlade pitat“ IV. 50., temoč „ide ruske armade podpirat“, „prihaja svojih mladih pitat“; inachi pisati je gnusen germanizem in ovaja nepoznanje slovenske skladbe in ljudstvo tako govoreče je ostrupeno z duhom tujega jezika; tudi spomeniki le rodivnik zagovarjajo. „Životovlastnost“ III. 15. namesto „robstvo“ se ne smé slovenskemu slovarju vverstiti. „Mesena poltenost“ III. 22. je nadpolnek, ker polt ravno toliko pomeni, kor meso, zadosti je že „poltenost“, ravno tako je napačno „ves mirni svet“, ker mir = svet.

Do sedaj smo tuje imena slovenski piše x nameščali s ks „Kserks“, pa ne „Xerx“ III. 47. Mi ne poznamo v slovenskem drugega prisvojitvenega sklona, če ne pri njem priloga, kakor Nemci, temoč le prisvojitvene priloge, s tem menje rodivnike s predlogi, krivo tedaj: „cara ljubljeneč“ IV. 18., „vaja telesa“ IV. 177., namesto „carjev ljubljeneč“, „telesna vaja“ in več enakega. „Od tukaj“ III. 177. prekorredno po nemščini smrdi, kakor tudi „od tam“ III. 71. namesto „odtod“, „odondot“ ali „odonod“. „Izzuj“ III. 183. namesto „zuj“ ali „szuj“, ker ti predlog pomeni doli, pa ne iz. Ušesa zelo rani poved: „potlej se znamo dalje razgovarjati“ IV. 37. namesto „moremo“, ravno tako „znabiti“ IV. 47. namesto „morebiti“; Slovenec je dolžen razločevati znati od moči. Zborne imena se ne devljejo v množno število, tedaj ne „oboroženi s kopji“ IV. 38., temoč „s kopjem“. Številnice izključivo do pet ne stavljajo nasobe v drugi sklon, napačno je tedaj „štiri naših prativečev“ IV. 39., namesto „štiri naše prativeč“. Glagol osupnoti je neprenehaven, tedaj krivo: „izraz boga je osupnil vse“ IV. 42., namesto „nad izrazom božjim so vsi osupnoli. Deca je zborren samostavnik in se sklanja kakor riba le v enojnem številu, ne tedaj: „svoje deca podučuješ“ IV. 43., temoč „svojo deco“. Nepravilna je druga stopnja v stavku: če svetlobini žarki iz tanke v bolj gosto ali iz goste v bolj tanko stvar prehajajo IV. 128. namesto „v gostejšo“, „v tenšo“. Slovenski skladbi ne zadovoli poved: „spati se pripravljamo“ IV. 130. namesto „spat“. „Da se skažem“ IV. 159. namesto „da se poslavim, poveličam“. Davno smo že zavrgli

nespreten vkup, noter, vun itd. priti, pa ukljub temu šče se je ta pogreška vrinola: „vkup prišli“ IV. 166. namesto „sošli“. Te berili donasate tudi obilo tujih besed, katerih se lahko ogiblremo: „nabogljen“ III. 3., „porajtal“ 23., „barka“ 23., „pobara“ 179., „muzika“, „malarija“ 124., „kaos“ 125., „verz“ 127., „špranja“ 132., „krote“ 134., „zabasan“ 133., „aldovati“ 182., „štirne“ IV. 2., „harmonija“ 46., „heroj“ 156., namesto pravih slovenskih: „nepošlusen“, „ne cenil“, „ladja“, „popraša“, „godba“, „slikarstvo“, „metez“, „stih“, „pokinja“, „krapavica“, „zakladen“, „darovati“, „vodnjak“, „soglasje“, „junak“. Če je drugi narodi potrebujo, s tega ne sledi, da bi tudi mi morali tuje perje na se vesiti, dokler svoje lastno imamo. Meni je rajši domačji pšeničak, kor tuji ovsenjak.

Vprihodnič se hočemo teh zablodkov ogibati in po besedah Jeremija samostanca svoj „slovesni od boga stvorjen jezik“ lepo v domačem duhu naobraževati.

(Dalje sledi.)

Odgovori.

O „kugi“, „epidemii“, „skernini“.

O besedah „kuga in epidemija“ se priček nahaja, bi se le smela „kuga“ v našem slovníku tudi za besedo „Seuche“ in s pristavkom za besedo „epidemija“ rabiti, ali ne? Beseda „kuga“ je stara slovenska beseda, od Bog vé, ktereга časa že lesem, in pomeni „Pest“, gotovo od unih dob sem, kader se je turška kuga k nam pritepla. Pri slovi „kuga“ si naš Slovenec nikoli družega ne misli kakor grozno nevarno bolezen, pomor, in naglo smert. J. Mazuranič v svojem slovníku ima za slovo „Pest“ kuga, za „epidemijo“ pa pošast, ktera beseda pri nas kej gerdega, ostudnega, strašnega, kako gerdo prikazen, pa kaj, še vraga pomeni, to je, reč, ktera je na svojih telesnih delih polna napake, da človeka strah obiti mora, če jo zagleda: to je pa v daljnem pomenu. V začetku je pa „pošast“ kako nevarno bolezen pomeniti mogla, in je gotovo iz slove „pošatati“, „pošetati“ — beschreiten, befallen — koga ali pa več ljudi, pomeniti mogla. V suhi Krajni na Dolenskem še zde pravijo: „napast“, iz besede napasti ali napadati koga — Jemand befallen — in pravijo v enem pomenku: „o ti gerda pošast!“ ali pa: „o ti gerda napast!“ „Du garstiges Ungeheuer!“ — Jez bi djal, da je pošast ali napast enega pomena, in bi se za „epidemijo“ rabiti smela, če ne sama, vsaj s pristavkom: „splošna, občinska“ pošast ali napast. Cuique suum — to je moje mnenje. Če je od „kuge“ pogovor, bo sleherni Slovenec umel, da je nevarni, nalezljivi pomor, kar se pa pri slovi „epidemija“ reči ne smé, ker epidemija ne mori vselej ljudi ali živali *). Če je pa kdo še kaki boljši kovač memo mene, naj si pa kako drugo za „epidemijo“ izkuje. — Stare slove so svoj pravi pomen pri nas že zgubile, in novih kovati nam dostikrat predmeta zmanjuje. Kaj nam je tedaj početi? Nič družega ne, kakor po pomenu starih ušesam streči, ali pa nove kovati. Kdor je pa dober kovač v tem, samo to nej pri kovanji dobro pazi, da mu podkev ne bo prevelika ali premajhna, neodredna, da bi se po nji hoditi ne moglo **). — „Pest“ in „Seuche“ ste skorej enega pomena, da bolezen je grozno nevarna, nalezljiva, in mori ljudi in živino, „epidemija“ pa ne vselej, akoravno je kuga, napast ali pošast tudi epidemija ***).

(Konec sledi.)

*) Ne kar v tem ali unem slovníku stoji, ampak kar bi stati móglo, da bi bilo prav: to je pravda naša. Napačni razumki ljudstva so se jemali v slovnike ravno tako kakor pravi. To sem si unidan prizadeval točno dokazati. Ako hočemo pravdo dognati, moramo kritično pretresati, ne pa „jurare in verba — leksikografa“, sicer se bomo vertili v eno mer okoli enega koleša. Ako pravite, dragi moj, da „pošast“ ali „napast“ je „garstiges Ungeheuer“, — kako bi potem takem smeli besedo to rabiti za mnogokrat pohlevno „epidemijo“?

**) To ravno je, česar mi po svojem spisu (22. in 23. list) pred vsem želim.

***) Prosimo, da bi o tem še enkrat naš spis prebrali.

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raić.

(Dalje.)

Berilo za V. gimnazijalni razred, ki ga je izdal gosp. dr. Miklošič, je sovsema prikladno, razve morebiti nekih pisem, ki se na početku nahajajo; taki listovi po mojem mnenju ne imajo mesta v berilu za višji gimnazij. Berilo VI. obsega z večino sestavke iz zgodovine, rastlinstva, živaljstva, deloma tudi narodopisne, krasoslovne in nekatere modroslovne spisove, le z redkimi pesmami, ktere bi svobodno obširnejši prostor zavzemale, zlasti narodne. Jezik se mora v vsakem obziru imenovati izvrsten z veliko doslednostjo in pravilnostjo ozalšan; ker pa ničesar ni na zemlji popolnoma, so se tudi v te knigi nekteri zablodki vpletli, kterim smo dolžni v okom priti.

Na več straneh berila V. in VI. se v besedi kamen po priloženi končnici *e* izpušča. Če bi ti *e* bil iz *z*-a ali *b*-a bil povstal, ki se smelo to goditi, pa nikoli, kedar staroslovenski čisti *e* zastopa. Slovenec vselej pri nas pravi: kamenna miza. Ravno taka se godi z nosnim $e = \varepsilon = \Lambda = en$ v besedi mesec, čeravno šče pri Goričanih krepko živi in ti ga v polni veljavnosti izgovarja: „dva mesenca počakaj“. Menim, da ne bi pogreška bila narodnih biserov, kteri šče kor stari veličestni spomeniki trdno stojé v govoru ljudskem, v kniževni jezik jemati, ter namesto mesca, meseca pisati. Prigovor, da se v več krajevih mesec, mescov govori, ne podira mojega trjenja, ker v pisavo imamo pravilne in dobre oblike sprejemati iz ust narodnih, ne pa tistih, ki nam pretijo sčasoma vse glasnike pogoltati. Kar je dobrega, ohranimo!

Hrvatski in neorganiški je pisati nosni $o = a = \alpha = on$ ali *om* itd. s črkoi *u*: „mučno“ VI. 16., „mučivec“ V. 20., „sužnost“ VI. 25., „minul“ VI. 98., namesto „močno“, „močivec“, „sožnost“, ker v slovenskem narečji pravilno temu glasniku *o* odgovarja; na Štajerskem tudi v nedeločivniku glagolov druge vrste slišiš *o*: „mahnoti“. Gorenski govor: minulo se mora vplivo sosednega narečja pripisavati.

Včasih se devlje *v* namesto *u*: „vtrdi“ VI. 2., „povžil“ 1., „vžgati“ 28., „vglajen“ 104., „vstvariti“ V. 38., namesto „utrdil“, „uglajen“ itd. in namesto *v* pa *u*: „uzrok“ V. 7., „usmiljenje“ 24., „bruno“ V. 34., „neoskrunjen“ V. 21., namesto „vzrok“, „vsmiljenje“, „brvno“, „neoskvernjen“.

Kako se dá opravičiti pisava „tempelj“ VI. 2., „aposteljni“ 38., „angeljski“ V. 42., namesto „tempel“, „apostoli“, „angelski“?

Po *c* se piše kakor po trdih tihnikih *o* namesto *e*; čeravno pišemo in govorimo „solnce“, „srdce“, „drevesce“ in nikoli „solnco“, „srdco“, „drevesco“. Dosledno in blagoglasno se mi tedaj zdí kor po družih mehkih tihnikih tudi po *c* stavljati *e* namesto *o*: „tujcem“, „mesecev“. Tistim pa, ki pravijo: vsej v raznih sklonovih ne govorimo *e* temoč *o*, odgovarjam, da tudi „prijateljem“ ne golčimo, — ali blagoglasje veleva in staroslovensčina terja.

Na mestih se javlja nepotrebni *j*: „najšel“ V. 27., „začinjal“ 10., „ojster“ 2., „izvoljiti“ 24., „gnjezdice“ VI. 9., „njiva“ 11. (že Šmigoc je pisal „niva“), „gnječa“ 79., „gojzd“ 59., „knjiga“ 176., in pri vseh glagolih druge vrste v deležji pret. trpivnem: „navdehnjen“ VI. 54. in celo „zmerznen“ V. 175., namesto „našel“, „začinal“, „nadehnjen“, „zmerznen“. Gosp. Janežič se je sicer trsil v svoji „Slovenski slovnici“ na str. 76. razložiti ti *j*; tisti razlog le nekoliko zagovarja *-ni*, pa nikar ne razjasnjuje in ne opravičuje, da *j* ima ondi svojo pravico. Sopot indi pogrešamo *j*: „izpeljuje“ V. 65., „spremenuje“ 65., „polski“ 6., „pribezlaje“ 24., namesto „izpeljuje“, „spremenuje“, „polski“, „pribezlaje“. (Dalje sledí.)

Odgovori.

Zastran besedi „Epidemie“ in pa „lih a sodu“.

V slovniku ste pri besedi „Epidemie“ naredili: glej „Seuche“. Kako pa to posloveniti? Ali morda s „kugo“?

Ne prederzmem se s tem spisom siliti med Vas, učene jezikoslovce, ne svetovati besedi, pa tudi nasvetovanih zametovati ne, ampak povedal bi Vam rad, kako da nepokvarjen Slovenec govori, kadar meni „Seuche“, in pa kakov zapopadek da sklepa z besedo „kuga“. Terdi Slovenec, govoré od „Seuche“, ji pravi le sploh „boleznen“ in jo loči v „leško“, to je, „ljudsko“ ali pa „živinsko“ — „kužno“ ali „nekužno“ (nalezljivo ali nenalezljivo). Na priliko: Ko je bila kolera v Ljubljani, mi je terd hribovec rekel: „Ne hodite v Ljubljano, doli je bolezen“. Ko je bila pri nas predlanskim „Seuche“ griža, mi je pisal moj prijatelj: „Ali je pri vas še bolezen? da bi se le tebe ne prijela!“ In ravno včeraj me je vprašal nekdo: „Ali je bilo kaj v „Novicah“, da se je pri Vidmu bolezen začela?“ Jaz odgovorim: „Nič; kakšna pa? On: „Pravijo, da vročnica“.

Iz teh in enacih izgledov se vidi, da naš narod poslovenjuje „Seuche“ z „boleznijo“. Kjer je potreba in se iz besedoskladja lahko ne povzame, še pristavlja: „pri ljudeh, pri živini, leška, živinska, kužna ali nekužna“ (če se namreč prijemlje ali pa ne). — „Kuga“ je pa, kakor naš narod, kolikor je meni znano, govori, vselej le nalezljiva bolezen, bolezen, ktera se prijemlje. (Mit dem Worte „kuga“ ist stets der Begriff der Ansteckung verbunden, was bei Seuche nicht immer der Fall ist, Beweis dessen „okužiti“ = „anstecken“). Toliko vém jez od tega. Se vé, da to pisaje, ne namestujem prostrane vse Slovenije, temoč le kraje tiste, kodar sem bival in od tega slišal ali govoril.

Zastran igre pa, po kteri se tudi poprašuje, vém tole: Okoli Idrije tako igrajo: Eden vzame v pest lešnikov ali kaj družega, jo stisne, pomolí tovaršu vprašaje ga: „lih ali sodu?“ (na pare ali ne?) Če ugane, mu mora dati vse, če ne, mora pa uganjevec enega dati zastavljavcu. To igro igrati pravijo „sódati“ in ako ju kdo vpraša: Kaj delata? odgovarjata: „S ó d a v a“.

Likar.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz vélikega Varadina na Ogerskem 7. aprila. Velikonočni prazniki so sicer že minuli, vendar se še ta ali uni z veseljem spominja, kaj je za pirhe dobil. Jez nimam družega spomina na véliki teden in na velikonočne praznike, kakor spomin na božje grobe in na častitljivo gorvstajenje. Kar se tiče božjih grobov, sem mnogokrat na drago domovino mislil, ker na Krajskem se ena fara z drugo skuša, ktera bo lepši božji grob napravila. Tukaj ni tako; celó v stolni cerkvi je bil božji grob brez vsega lišpa; okoli sv. rešnjega Telesa so lučice gorele — to je bilo vse. Gorvstajenje je bilo pa z veliko slovesnostjo obhajano; obhajalo se je po vseh cerkvah popoldne od 4. do 7. Véliko nedeljo sem se lepega petja v stolni cerkvi veselil, pa mi ni ravno posebno dopadlo; ljubljanski bogoslovci so v petji vsi drugi mojstri. — Pirhi tukaj niso dosti v navadi, od slovenskih kolačev pa celó ni duha ne sluha; tudi plečét ne nosijo žegnati. Neka druga šega pa tukaj vlada, ktera pri nas menda ni znana, namreč, da se fantje in dekleta na véliki pondelj in na véliki torek zjutraj pred jedjó eden družega z vodo polivajo, da je marsikter moker, kakor da bi ga iz luže izvlekel. Kaj da to pomeni, nisem mogel za gotovo zvediti.

V vélikem Varadinu ne živi veliko več ljudi kakor v Ljubljani; mesto je pa blizo trikrat obširneje kakor ljubljansko; hiše so do malega vse pri tléh (ebenerdig) in se ne deržé skoz in skoz ena druge; zatorej se jih veliko našteje. Nar imenitniši poslopja tukajšne so cerkve, kterih sem 15 naštel, toda niso vse katoliške, ker tukaj je 6 vero-

Rastlinska kal pri imenovanih rastlinah se le takrat skupej stisne, ko se zmuzne skoz ozko luknjo na rodovne rastline, potem pa svoje podobe ne spremeni več, ker je obdana od terdne mrenice. Živalski mehurčki na ti nizki stopnji popolnosti pa v vsakem trenutku spremené svojo podobo; zdaj so podobni jajcu, zdaj steklenici, zdaj zvezdi itd.

Spremenljivost telesne podobe je tedaj zadnji veljavni razloček rastlin in žival, akoravno ne smemo vseh reči, ki so brez te lastnosti, prištevati rastlinam, ker veliko živalic prebiva v terdih apnenih ali kremenjenih lupinah, kakor polži; tedaj je tukaj nemogoče presoditi, ali prebivavci teh hišic uno last imajo, ali ne. Če bi jim razbilo hišico, bi poginila tudi živalica, tedaj jim ni mogoče priti do živega.

Gospodarske skušnje.

(Kako mlade sadne drevesa presajati, da posebno veselo rastejo in drugač sajene veliko prekosijo). Če je le moč, naj se v jeseni izkopljejo jame, poltretji čevlji globoke in tri do štiri čevlje široke; kar se izkoplje dobre zemlje, naj se verže na poseben kúp, slaba po spet posebej. Prihodnjo spomlad naj se kar je moč zgođej drevesa vsadé; dobra zemlja se verže spod v jamo, in če je treba, naj se je še kaj primeče, da ne pride drevo pregloboko v zemljo, kakor se to večidel povsod napačno godí. Ko tako vsajeno drevo stoji kakor ima stati, pa jama še ni zasuta, naj se mu na gole korenine potrese za dve dobre periši ječmena, in potem se ječmen in korenine drevesa za 8 pavcov na debelo z zemljo zasujejo; pa zemlja okoli drevesa se ne smé preterdo zatlačiti, da se ječmen ne zamori in ne gnjuje. Ko začne ječmen kaliti, povživajo koreninice njegov sok in žlem, in tako drevesce raste neizrečeno veselo in prekosí vse druge, ktere so bile drugači ravnane. „Ver. Frau. Bl.“

Gospodarska novica.

(Nov gnoj). Da je gnoj za vsako gospodarstvo prva potreba, se kaže tudi iz tega, da čedalje več gnoja napravljajo na umetno vižo in ga prodajajo po svetu. Zdaj je učnik kmetijstva gosp. J. E. Hölbling na Dunaji (Stadt, Herrengasse Nr. 25) oklical gnoj za polje, senožeti, verte in vinograde (Hölbling's Feld-, Wiesen-, Garten und Weingartendünger), ktere ga na vso moč priporoča za vsakteri sadež. Za oral (joh) zemlje se ga potrebuje 6 do 8 centov, cent (1¹/₈ vagána) velja 1 gold. in pol; gnoj ta je v podobi praha; kako se ž njim gnoji, je v posebnem poduku s kratko besedo povedano. Prejemlje se v žakljih ali sodcih. — Če bo gospodar gnoj v štacuni kupoval, ne bo prišel deleč, to je gotovo; da pa razglasimo to novico, znabití da vendarle komu vstrežemo. Saj to pa bi radi dosegli, da bi vsi naši gospodarji spoznali, da mora gnoj vendar velika dobrota zemljišem biti, ker se celó napravlja po štacunarsko; ako je pa dobrota, da bi ga prav pridno ravnali in ga saj ne zgubljali po nemarnosti!

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raić.

(Dalje.)

Vz šče je včasih spodletelo in se zastopa skoz sam z: „zrediti“ VI. 5., namesto „vzrediti“, ali po iz: „izveličar“ V. 48., namesto „vzveličar“.

Sovsema na robe se potrebuje trpivni samostavnik „učnik“ VI. 9., „odrešenik“ 23. za delavni „učnik“, „rešnik“; vem šče pravimo „krstnik“, der täufer, „stvarnik“, der schöpfer, pa ne „krščenik“, „stvarjenik“ v tem pomenu. Iz trpivnega deležja se ne dajo samostavniki delavni, temoč le trpivni izpeljevati, in vsak Slovenec dobro razumi „učnik“. Take samostavne imena pa se delajo iz delavnega priloga:

učen, učna, učno, krsten-na-no prilagaje k možkemu spolu *ik* po izpahnenji pologlasnega *e*.

V mestniku enojnega števila možkih in srednjih samostavnikov se devlje tudi po mehkih tihnikih *u* namesto *i*: „v kolobarju“ VI. 39., „v morju“ 1., namesto „v kolobarji“, „v morji“; vsej narod v vsakdanjem govoru potrebuje *i* tudi po trdih tihnikih in staroslovenščina iskreno želi. To je gotovo nedosledni hrvatski *u*.

Druževnik srednjega samostavnika v množnem številu se nahaja s končnico *mi*: „vratmi“ VI. 25. in 36. namesto „vrti“, česar šče doslej nismo pisali, in nasproti pri možkih ednozložnih samo *i*: „bogi“ VI. 3., namesto „bogmi“ ali „bogovi“. Oblikoslovje tudi rani končnica *amž* pri ženskih samostavnikih na tihnik izhajajočih: „z lažami“ V. 25., namesto „z lažmi“. Resen je, da se je to v pesmi naključilo, pa pesnik nikoli ne ima pravice jezika kaliti. Ravno tako je napačno „s povodnjimi“ V. 182., namesto „s povodnimi“. Samostavniki tega razreda v prvem sklonu na *j* odbivajo ga v vseh drugih sklonovih razve druževnika, tedaj „zibelj“, „pogibelj“, „kopelj“ itd., „zibeli“, „pogibeli“, „kopeli“.

„Nenadoma“ VI. 31. 93., namesto „nenadama“ je pogreška; samo možki samostavniki dobivajo *oma*, ženski pa v prvem sklonu na *a* vsikdar *ama*, tedaj „silama“ ne „siloma“.

Krivo je „naraslo“ VI. 4. 35., „odraslek“ V. 13., namesto „narastlo“, „odrastlek“, vendar tudi na drugih mestih „narastli“ VI. 16. V berilu V. se *r* nikoli ne izpahuje, če za njim *e* pred njim pa *č* stoji, v berilu VI. pa pravilno „čreda“ V. 23., „čevo“ VI. 85. Zdi se mi, da zavoljo navade, ki le v nekih krajevih gospoduje, ne bi korenične črke opuščali. Končnico *us* Slovenec rabé latinske besede odmeče, napačno tedaj „Pyrrhus“ VI. 36.; pa tudi „Pyrrh“ in na prvem listu „gimnazijalni“ se srečata v klanci nedoslednosti.

Prilogi na *ek*, *ok*, *ak* delajo lepo in pravilno slovenski 2. stopnjo z izpuščanjem te končnice in na ostalo osnovo prilagajo: *ejši*, *eji*, *ji*, *ši*, tedaj ne „visokejši“ VI. 65., temoč „višji“ in „širok“, „širši“. V velevniku šče doslej ne smo izpahovali *i*: „postavimo“ VI. 64., namesto „postavimo“ in tudi za naprej ne smemo krhati polnih oblik.

„Lesti“ VI. 66. stoji v protislovji s pisavoj „vzhod“ VI. 65.

Namesto „zagojzda“ VI. 96. se ima pisati „zagvozda“, kakor tudi „svoboda“. Kako je sem zablodila starejša česka pisava besede „strog“ VI. 172. namesto „stroj“?

Lepše in pravilneje je pisati „vsemogočen“, kor „vsegamogočen“ V. 1., VI. 159.

Oblike „stoječ“, „ležeč“, „pričujoč“, „potujoč“ V. 76. dosti razložno kažejo, da se deležje sed. delavno ima izpeljavati iz osnove sedanjika, pa ne iz nedoločivnika, kar naši pisavci neozirajoči se na staroslovenščino pogostoma opuščajo. Deležij se ljudstvo tako redko poslužuje, in pisatelj olepšuje svoje sostavke ž njimi je dolžen je pravilno rabiti.

Šče se zanemarja v besedah „revšina“ V. 45. in „hinavšina“ V. 24. in „še“ namesto „revščina“, „hinavščina“, „šče“. (Konec sledí.)

Odgovori.

O besedi „kuga“.

1. Iz zgodovine se ne dá dokazati, da bi Slovenci pred hudo turško morivko ne bili znali nobene hude nalezljive ali zlo morivne bolezni. Res, da nam zgodovina le premalo pripoveduje iz starejšega časa slovenske zemlje; vendar, na pr., nahajamo, da je bil v letih 792 in 881 velik pomor v Furlaniji, Krajni in Korutani (Schönleben „Ann.“ 389, 454). V letu 1006 je bila silna bolezen krog Ljubljane, da je v mestu in zunaj mesta do 17.000 ljudi pomerlo; leta 1230 je bila sopet huda mertvija na Krajskem, tako da so ljudje kar na potu cepali (Valvazor XV. 709, XIV. 292). Ali je leta 1349 strašni pomor, ki so ga imenovali „černo smert“, tudi med Slovenci divjal, manjka pri-